

Styre: Universitetsstyret

Styresak: 44/16

Møtedato: 28.04.2016

Dato: 12.04.2016

Arkivsaknr: 2007/8109

Årsmelding for 2015 - Redelighetsutvalget

Henvisning til bakgrunnsdokumenter

- Redelighetsutvalget er universitetet sitt forskningsetiske organ på sentralnivået.
- Utvalgets mandat, sammensetning og arbeidsform er nærmere beskrevet i regelsamlingen, som finnes her:
<https://regler.app.uib.no/regler/Del-1-Overordnede-rammer/1.4-Regler-om-nemnder-og-utvalg/Redelighetsutvalget>

Saken gjelder:

Redelighetsutvalget utarbeider en årsmelding som legges frem for Universitetsstyret, jf. reglementet for utvalget § 7.

I 2015 ferdigbehandlet utvalget tre enkeltsaker, og påbegynte behandlingen av en fjerde. Sakene er nærmere omtalt i selve årsmeldingen. For å forbedre behandlingen av enkeltsakene, herunder sikre effektiv fremdrift i disse, har utvalget revidert saksbehandlingsrutinene sine. De oppdaterte rutinene er nå tilgjengelige på nettsidene i en fullversjon, og i en kortere versjon som beskriver hovedtrekkene i saksbehandlingen. Disse vil kunne være til hjelp for saksbehandlere i redelighetssaker, og for de som får rettet påstander om vitenskapelig uredelighet mot seg.

Videre har utvalget bidratt til UiB sitt høringssvar til revisjon av forskningsetikkloven. Sammen med Senter for vitenskapsteori har utvalget også bidratt til UiB sitt høringssvar til de forskningsetiske komiteene for naturvitenskap og teknologi, og for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi (NENT og NESH). Disse høringene gjaldt komiteenes forskningsetiske retningslinjer.

Deretter har representanter for utvalget deltatt i en paneldebatt under forskningsetisk forum, og deltatt i et møte med Granskningsutvalget og Redelighetsutvalget ved Høgskolen i Bergen. Sekretariatet for utvalget har i tillegg deltatt i et høringsmøte med Kunnskapsdepartementet, hvor temaet var revisjon av forskningsetikkloven.

Universitetsdirektøren sine kommentarer

Det er selvsagt at god forskningsetikk skal inngå i alt forskningsarbeid ved UiB, og Redelighetsutvalget er et redskap for å fremme denne. Samtidig er det viktig, nå som før, å understreke at ansvaret for å sikre at forskningen skjer i henhold til anerkjente etiske normer, påhviler hele institusjonen i alle nivåene ned til enkeltforskeren.

I tillegg til at institusjonen faktisk må ta mistanker om forskningsfusking på alvor, må det være synlig internt og eksternt at mistankene blir tatt på alvor. Derfor har utvalget i 2015 vurdert hensiktsmessigheten av sin egen sammensetning. Bakgrunnen var at enkelte institusjoner under forskningsetisk forum gjorde gjeldende at lederen av redelighets- og etikkutvalgene burde være ekstern. Dette for å frikoble utvalget fra universitetsledelsen, og slik sikre

upartiske avgjørelser i enkeltsaker. Utvalget fant likevel at fordelene ved å ha prorektor som leder av utvalget, blant annet på grunn av autoriteten som følger stillingen og betydningen denne kan ha for å forebygge forskningsfusks ved institusjonen, var større enn ulempene. Denne vurderingen ble støttet av Granskningsutvalget. Av den grunn, og fordi den reviderte forskningsetikkloven kan gi føringer for sammensetningen av utvalget når denne er ferdig, konkluderte utvalget med at det ikke er hensiktsmessig å foreslå endringer i sammensetningen inntil videre.

Utvalgets konklusjon i saken støttes.

vedtak:

Styret tar Redelighetsutvalget sin årsmelding for 2015 til etterretning.

Kjell Bernstrøm
universitetsdirektør

12.04.2016/Magnus Wiig

Vedlegg:

1. Redelighetsutvalget sin årsmelding 2015

UNIVERSITETET I BERGEN

Redelighetsutvalget

årsmelding 2015

Innhold

1. Utvalget – sammensetning, arbeidsform og reglement.....	3
2. Enkelt saker behandlet i Redelighetsutvalget i 2015.....	4
2.1 Påstander om plagiering og ærekrenkelseser (2013/3275).....	4
2.2 Påstand om gjenbruk av tekst og ideer uten tilstrekkelig kreditering (2014/3265)....	4
2.3 Notat – påstand om vitenskapelig uredelighet (2012/11784).....	5
2.4 Uregelmessigheter i dr.philos.-avhandling (2012/2639).....	5
3. Andre saker som har vært til behandling eller drøfting i Redelighetsutvalget.	6
3.1 NESH og NENT sin høring om forskningsetiske retningslinjer.....	6
3.2 Høringsuttalelse – revisjon av forskningsetikkloven.....	6
3.3 Oppdaterte saksbehandlingsrutiner for Redelighetsutvalget.....	6
3.4 Sammensetningen av Redelighetsutvalget.....	7
3.5 Prosjektet «fusk i forskning».....	7
4. Redelighetsutvalget og eksterne arrangement 7	7
4.1 Forskningsetisk forum, 18. september.....	7
4.2 Høringsmøte med Kunnskapsdepartementet, 23. september.....	8
4.3 Møte med RU v/HiB og Granskingsutvalget 15. desember.....	8

1. Utvalget – sammensetning, arbeidsform og reglement

Redelighetsutvalget ved Universitetet i Bergen ble opprettet av Det akademiske kollegium i 2000, og er direkte underlagt universitetsstyret. Utvalget har i 2015 hatt denne sammensetningen:

Leder: Prorektor, professor Anne Lise Fimreite

Medlemmer: Professor Matthias Kaiser, instituttleder ved Senter for Vitenskapsteori
Professor Nina Øyen, Institutt for global helse og samfunnsmedisin

Utvalget kan tilkalle inntil to andre medlemmer for å behandle enkeltsaker. I saken omtalt under punkt 1 i enkeltsakene, oppnevnte utvalget professor Michael Schulte fra Universitetet i Agder som sakkyndig. I enkeltsak nr. 2 var alle medlemmene i utvalget inhabile, slik at rektor oppnevnte et setteutvalg.

Setteutvalget bestod av:

Leder: Professor Hilde Hauge, Det juridiske fakultet

Medlemmer: Professor Atle Møen, Sosiologisk institutt
Professor Anne-Hilde Nagel, Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap

Kollegiesekretariatet er på universitetsdirektørens vegne sekretariat for utvalget. I 2015 har sekretariatsfunksjonene vært utført av:

Seniorrådgiver Silje Nerheim

Seniorkonsulent Magnus Wiig (fra 1. september)

Seniorrådgiver Per Gunnar Hillesøy (frem til 30. september)

Utvalget er etter reglementet et *responderende* organ. I dette ligger at en sak som kommer til behandling i utvalget, skal være ferdig forberedt, normalt av vedkommende fakultet. Sakens fakta og problemstillinger skal i størst mulig grad være klarlagt, og det skal være forsøkt å løse saken på et lavere nivå. Dette skal bidra til å avslutte saker i minnelighet når det er grunnlag for det, og til at Redelighetsutvalget primært kan konsentrere seg om prinsipielle spørsmål.

I 2015 har utvalget hatt totalt ti møter. Av disse var sju av møtene gjennomført av det ordinære utvalget, mens tre ble gjennomført av setteutvalget nevnt over.

Utvalget behandlet tre enkeltsaker, hvorav to er avsluttet med uttalelser. Den tredje vil avsluttes i 2016.

2. Enkelt saker behandlet i Redelighetsutvalget i 2015

2.1 Påstander om plagiering og ærekrenkelser (2013/3275)

Denne saken var også omtalt i årsrapportene for 2013 og 2014, og har dessverre tatt for lang tid å behandle ferdig. Utvalget avsluttet saken med to uttalelser, hvor konklusjonene var at det ikke forelå noen brudd på forskningsetiske normer.

Saken oppstod ved en klage som var rettet mot to tidligere doktorgradskandidater ved UiB som begge har fullført gradene sine. Klageren, som har skrevet en bok innenfor samme fagfelt, mente at begge i sine avhandlinger har krenket ham. I det ene tilfellet mente han at omtalen av ham selv og hans bok i doktoravhandlingen var ærekrenkende. Det andre tilfellet gjaldt plagiering, og det i en form som klageren selv omtaler som kollektiv feilakkreditering eller kollektiv plagiering. Dette fordi han mente at forfatteren av avhandlingen hadde brukt metoder, tilnæringsmåter o.l. som er hentet fra den nevnte boken, uten tilstrekkelig kreditering.

Redelighetsutvalget valgte å dele saken i to, for å vurdere påstandene overfor hver av doktorgradskandidatene separat. Utvalget avviste den ene delen av saken som angikk ærekrenkelser, fordi påstandene ikke var underbygget og det ble ansett som klart at klagen ikke på noen måte kunne føre frem. Innholdet i boken fra den innklagde ble ansett for å ligge godt innenfor både yringsfriheten, akademisk frihet og god skikk.

Den andre delen av saken fordret en gjennomgang av grunnlaget for påstandene fra klageren. Derfor oppnevnte utvalget en professor ved Universitetet i Agder som sakkyndig. Den sakkyndige hadde et forskningsfelt som overlappet mye med det til den ene doktorgradskandidaten ved UiB, og ble i utgangspunktet bedt om gjøre en forenklet sakkyndig vurdering. Vurderingen skulle tjene som beslutningsgrunnlag for utvalget, slik at dette kunne ta stilling til om saken skulle avvises eller tas opp til realitetsbehandling. Den sakkyndige skrev imidlertid en grundig redegjørelse, og opplyser å ha brukt 118 timer på arbeidet med å vurdere klagerens bok og avhandlingene saken gjelder. Saken ble tatt opp til realitetsbehandling på bakgrunn av redegjørelsen.

Utvalget sin samlede vurdering var at klageren ikke kunne underbygge klagen, og at det ikke var noe som tydet på at stipendiaten hadde vært uredlig på noe vis eller krenket ham. Tvert imot var klagerens bok omtalt i avhandlingen på et vis som var godt innenfor yringsfriheten, akademisk frihet og god skikk.

2.2 Påstand om gjenbruk av tekst og ideer uten tilstrekkelig kreditering (2014/3265)

Saken oppstod i 2014, og var kort omtalt også i årsmeldingen for 2014. Den gjaldt en forsker ved UiB som rettet anklager mot tre kolleger. To av disse var medforfattere på en artikkel i en publisert bok, mens den tredje var medredaktør av boken. Påstanden var at disse tre på ulike måter hadde medvirket til at tekst og idéer som klageren stod bak, ble brukt i artikkelen på en måte som skulle ha utløst en plikt til å kreditere klageren. Slik kreditering manglet, og klageren mente at dette var brudd med god forskningsetikk.

Medlemmene i utvalget vurderte seg som inhabile og rektor oppnevnte tre settemedlemmer til å behandle saken, jf. over. Setteutvalget kommenterte saksbehandlingen før saken kom til behandling i utvalget, og påpekte at denne hadde hatt noen uheldige sider. Utvalget ville særlig trekke frem at konflikten eskalerte tidlig. Dette skyldtes blant annet at den innklagede oppfattet den opprinnelige henvendelsen fra klageren som en anklage, og sendte denne til behandling ved fakultetet uten klagerens vitende. Dermed gikk muligheten for en avklaring og eventuell løsning på instituttnivå tapt.

Deretter valgte fakultetet å ikke gå inn i sakens realiteter, fordi saken oppstod på et tverrfakultært senter. Fakultetet fant det derfor naturlig at saken skulle bli behandlet på nivået over fakultetet. Utvalget fant også denne fremgangsmåten uheldig, ettersom fakta og problemstillinger ikke ble så godt klarlagt som de burde, og det ikke ble lagt til rette for en mulig minnelig løsning. Selv om senteret er tverrfakultært, viste utvalget til at fakultetet har det administrative ansvaret for senteret. Etter utvalgets syn ville det ha vært en bedre løsning om fakultetet for eksempel oppnevnte et ad hoc etikuttvalg.

Utvalgets hovedkonklusjon var at det ikke hadde skjedd alvorlige redelighetsbrudd i saken, ei heller alvorlige brudd med god vitenskapelig praksis. Utvalget fant likevel grunnlag for en viss kritikk mot en av de innklagede på grunn av noe tekstsammenfall, men konkluderte med at det primært var tale om dårlig håndverk, og ikke uredelighet.

2.3 Notat – påstand om vitenskapelig uredelighet (2012/11784)

Sent i 2012 mottok utvalget den første av en rekke klager fra en som tidligere hadde oppnådd doktorgraden sin ved UiB. Klageren fremsatte en serie beskyldninger, noen av dem svært grove, mot en tidligere ansatt. Saken ble avvist første gang tidlig i 2014 fordi den ikke var tilstrekkelig opplyst. Etter en rekke nye henvendelser fra den samme klageren, avviste utvalget saken på ny medio 2015. Også denne gangen var avvissingen begrunnet med at klageren ikke hadde lagt frem dokumentasjon som var egnet til å underbygge påstandene sine.

Senere i 2015 mottok utvalget et notat fra en annen avsender, hvor notatet kunne egne seg til å underbygge påstandene som var fremsatt av klageren nevnt over. Utvalget sendte notatet til det angjeldende fakultetet, slik at fakultetet kunne vurdere hvorvidt notatet dannet grunnlag for å gå den tidligere ansatte sitt forskningsarbeid nærmere i sømmene.

Fakultetet konkluderte med at det ikke ville gå videre med saken. Begrunnelsen var i hovedsak at hendelsene som notatet omtalte fant sted for omtrent 30 år siden, og at en av de angivelig involverte nå er død. Dermed ville bevissituasjonen ved en realitetsbehandling ha vært svært krevende. Videre hadde et forskningsetisk utvalg ved fakultetet tidligere behandlet påstander knyttet til den anklagede sin forskningsaktivitet.

2.4 Uregelmessigheter i dr.philos.-avhandling (2012/2639)

Denne saken oppstod i forbindelse med en dr.philos.-avhandling som ble underkjent av fakultetsstyret i oktober 2014, hvor bedømmelseskomiteen mente at det forelå uregelmessigheter i datamaterialet i avhandlingen. På bakgrunn av uregelmessighetene, sendte fakultetet saken til Redelighetsutvalget for en foreløpig vurdering.

På bakgrunn av den foreløpige vurderingen, mistenkte utvalget at det forelå flere mulige brudd med forskningsetiske normer i avhandlingen, og mente at mistankene måtte undersøkes nærmere. Derfor ba utvalget fakultetet om å klarlegge sakens fakta og

problemstillinger. Fakultetet sendte saken til utvalget helt i slutten av 2015, og Redelighetsutvalget søker å avslutte den i 2016.

3. Andre saker som har vært til behandling eller drøfting i Redelighetsutvalget.

3.1 NESH og NENT sin høring om forskningsetiske retningslinjer

Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi (NENT) sendte Forskningsetiske retningslinjer for naturvitenskap og teknologi på høring, med frist 18. september 2015. Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) sendte samtidig Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi, på høring.

Med bistand fra Senter for vitenskapsteori, ble det utarbeidet et utkast til hørings svar som ble distribuert til fakultetene og diskutert i et høringsmøte 1. september 2015. Utkastet og innspillene i høringsmøtet danner grunnlaget for UiBs hørings svar til de forskningsetiske komiteene.

3.2 Høringsuttalelse – revisjon av forskningsetikkloven

I juli sendte Kunnskapsdepartementet et forslag til revisjon av forskningsetikkloven på høring. Redelighetsutvalget utarbeidet et forslag til høringsuttalelse etter å ha bedt fagmiljøene om å bidra med sine innspill. Utvalgets forslag med innspill fra fagmiljøet, ble oversendt universitetsledelsen for ekspedering til Kunnskapsdepartementet.

Endringene som er foreslått og innholdet i høringsuttalelsen er tilgjengelige på www.regjeringen.no ved å søke etter «høring forskningsetikkloven». Proposisjonen fra Regjeringen er ventet i mai 2016.

3.3 Oppdaterte saksbehandlingsrutiner for Redelighetsutvalget

Utvalget opplever at behandlingen av redelighetssaker ved fakultetene før sakene sendes videre, varierer betydelig. Forskjellene gjelder både hvilken informasjon fakultetene har skaffet til veie og lagt ved sakene, og hvordan partene har vært informert underveis i prosessen. For å støtte saksbehandlerne ved fakultetene, har utvalget laget oppdaterte saksbehandlingsrutiner for saker til behandling i Redelighetsutvalget.

Saksbehandlingsrutinene omtaler i hovedsak plikten til å påse at saken er så godt opplyst som mulig, og de involverte partene sine rettigheter.

For å sikre at sakene er godt opplyst og at partene er ivaretatt, omtaler rutinene mer spesifikt dokumentasjonskrav, informasjonsflyt og kontradiksjon, samt hvilke handlingsalternativer både fakultetet og utvalget har i redelighetssaker. Dersom rutinene følges, forventer utvalget at sakene vil være klare til avgjørelse når de oversendes fra fakultetene. Dersom sakene er fullstendige og klare til avgjørelse allerede ved oversendelsen, vil det ventelig korte ned saksbehandlingstiden i utvalget.

Utvalget har også laget en kortfattet versjon av retningslinjene som er publisert på nettsidene til universitetet, hvor også retningslinjene i sin helhet er vedlagt. Kortversjonen beskriver hovedtrekkene i saksbehandlingen av redelighetssaker, og vil være særlig nyttige for den som får rettet en påstand om uredelighet mot seg.

3.4 Sammensetningen av Redelighetsutvalget

Den 18. september deltok utvalgets leder på «Forskningsetisk forum» som arrangeres av De nasjonale forskningsetiske komiteene hvert år. I 2015 var temaet institusjonenes ansvar for forskningsetikk, herunder hvilket ansvar institusjonene tar for å håndtere forskningsetiske saker.

En del av diskusjonen på arrangementet gjaldt habilitetsspørsmål knyttet til sammensetningen av redelighets- og forskningsetiske utvalg på de ulike institusjonene i Norge. Det ble stilt spørsmål ved om slike utvalg burde ha eksterne medlemmer for å sikre en upartisk avgjørelse i enkeltsaker, og om særlig lederen burde være ekstern for å frikoble utvalget fra universitetsledelsen.

I kjølvannet av diskusjonen vurderte Redelighetsutvalget sin gjeldende sammensetning med prorektor som leder, og to medlemmer som er oppnevnt av universitetsstyret. Utvalget fant ingen rettsregler som gir føringer for sammensetningen, men ser ikke bort fra at det kan endre seg etter revisjonen av forskningsetikkloven.

Videre sammenlignet utvalget sin sammensetning med sammensetningen av utvalgene som behandler tilsvarende saker ved andre institusjoner i Norge. Sammenligningsgrunnlaget omfattet UiO, NTNU, UiS, UiA, UiT, NMBU, UiN, NHH, HiB og HiOA. Reglene for sammensetningen av utvalgene ved institusjonene varierte sterkt. Utvalget fant ikke en «rød tråd» i sammenligningsgrunnlaget, og heller ingenting annet i dette som talte for en endring av den nåværende sammensetningen.

Deretter la utvalget vekt på at det å ha prorektor som leder, også hadde flere fordeler. Blant annet har prorektor betydelig autoritet, og posisjonen som leder av utvalget viser at UiB tar forskningsetikk på alvor. Autoriteten vil også medføre en fordel i forbindelse med utvalgets rolle i å forebygge vitenskapelig uredelighet ved UiB.

Redelighetsutvalget har konkludert med at det ikke er hensiktsmessig å foreslå endring av utvalgets sammensetning før det eventuelt kommer nye føringer i revidert forskningsetikklov.

3.5 Prosjektet «fusk i forskning»

Redelighetsutvalget har, i samarbeid med Høgskolen i Bergen og De forskningsetiske komiteene, etablert et prosjekt: «Fusk i forskning – en ny studie av uredelighet og diskutabel forskning i UH-sektoren». Prosjektet er en oppfølging av undersøkelsen «Fusk i forskning. En studie av uredelig og diskutabel forskning ved norske universiteter» (Elgesem, Jåsund og Kaiser 1997) som ble gjennomført av De nasjonale forskningsetiske komiteer.

Prosjektleder er Matthias Kaiser. Det er oppnevnt en styringsgruppe. Fra vårt redelighetsutvalg deltar Matthias Kaiser og Anne Lise Fimreite i styringsgruppen. Det er også oppnevnt en arbeidsgruppe og en referansegruppe.

4. Redelighetsutvalget og eksterne arrangement

4.1 Forskningsetisk forum, 18. september

De nasjonale forskningsetiske komiteene har arrangert Forskningsetisk forum hvert år de tre siste årene. I år var søkelyset rettet mot institusjonenes ansvar for forskningsetikk, herunder hvilket ansvar institusjonene tok for å fremme forskningsetikk, og for å håndtere enkeltsaker.

Professor emeritus Fredrik Engelstad fra UiO holdt et innlegg om forskningsetiske retningslinjer, og seniorrådgiver Kari Bjørke fra Kunnskapsdepartementet holdt et innlegg om revisjonsarbeidet med forskningsetikkloven.

Etter innleggene deltok representanter fra redelighets- og etikkutvalg ved UiO, UiS, UiB, NTNU og NMBU i en paneldebatt. Lederen av Redelighetsutvalget representerte UiB.

4.2 Høringsmøte med Kunnskapsdepartementet, 23. september

I forbindelse med høring om revisjon av forskningsetikkloven arrangerte Kunnskapsdepartementet et høringsmøte med høringsinstansene 23. september 2015. Formålet med møtet var en uformell drøfting av innholdet i høringsnotatet. RUs sekretariat, ved Silje Nerheim, deltok i møtet og holdt en kort presentasjon av Redelighetsutvalgets arbeid.

4.3 Møte med Granskingsutvalget og RU v/HiB, 15. desember

Nasjonalt utvalg for gransking av redelighet i forskning (Granskingsutvalget), inviterte redelighetsutvalgene ved Høgskolen i Bergen og UiB til et møte den 15. desember. Formålet med møtet var å utveksle erfaringer knyttet til problemstillinger rundt enkeltsaker, reaksjonsfastsettelse, personalkonflikter som oppstår i forbindelse med granskingssaker, og forholdet mellom de lokale utvalgene og Granskingsutvalget.